

کاربرد تئوری رفتار برنامه ریزی شده جهت پیش بینی تمایل کشاورزان به مشارکت در مدیریت منابع

آبی

بتول فولادی هلیله^۱، بهمن خسروی پور^۲ و مسعود یزدانپناه^۳

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان Zfooladi3@yahoo.com

۲- استاد گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

۳- دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین خوزستان

چکیده

منابع جهانی آب تحت فشارهای ناشی از کمبود آب و کیفیت آن، با افزایش رو به رشد ظهور تضادهای اجتماعی پیچیده و تخریب محیط زیست مواجه است. به نحویکه مدیریت منابع آب با توجه به تغییرات آب و هوایی و تغییر شرایط اجتماعی و اقتصادی با سطح بالایی از پیچیدگی، عدم قطعیت و چالش‌های جدید روبرو گردیده است این مشکلات اشاره به وضعیتی دارند که در آن تعادل بین دسترس بودن آب قابل استفاده و تقاضا به نقطه بحران رسیده است. مادامی که مردم در مدیریت منابع طبیعی به شکل جمعی اقدام کرده اند، در عمل نیز موفقیت بیشتری کسب نموده اند، چنین همکاری‌هایی در انجمن‌های محلی به اشکال مختلف، از طریق گروه‌های قبیله و یا قوم و خویش، رهبری سنتی کشتی، کاربران آب گروه‌ها، جوامع چرا، گروه‌های خودیاری زنان، باشگاه‌های جوانان، گروه‌های مدیریت جمعی آب در مصر، بین‌النهرین و اندونزی بوده اما در دهه‌های اخیر به دلیل کم توجهی به سرمایه‌های انسانی و اجتماعی نتایج زیست محیطی مخربی را به دنبال داشته اند. بنا بر این با توجه به اینکه مدیریت مشارکتی کارآمد، نیازمند مشارکت همه جانبه دولت و کشاورزان است و همچنین با توجه به اینکه تمایل به عنوان مهمترین پیش بینی کننده رفتار محسوب می گردد، هدف این مطالعه سنجش تمایل به رفتار مشارکتی کشاورزان نسبت به مدیریت منابع آبی می باشد. جهت دست یابی به این هدف تئوری رفتار برنامه ریزی شده به عنوان چارچوب تحقیق استفاده شده است. روایی محتوایی پرسشنامه نیز با نظر تعدادی از اعضای هیات علمی دانشگاه رامین تایید شد و جهت سنجش پایایی آن از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که برای همه مقیاسها پایایی بین ۰/۸ تا ۰/۹ به دست آمد. جامعه آماری تحقیق حاضر عبارت است از کل کشاورزان منطقه تحت پوشش شبکه‌های آبیاری و زهکشی (شبانکاره، آبیخس ودالکی) در شهرستان دشتستان از توابع استان بوشهر به تعداد ۱۲۸۰۰ نفر است. تعداد نمونه بر اساس فرمول کوکران (دامنه اطمینان ۷ درصد) ۱۹۳ نفر بر آورده شد. و با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی متناسب نمونه‌های مورد مطالعه انتخاب شدند. متغیرهای مستقل مورد بررسی در این پژوهش شامل سازه‌های فردی، سازه‌های تئوری رفتار برنامه ریزی شده (نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتار درک شده و قصد) و متغیر وابسته به تمایل به رفتار مشارکتی کشاورزان به مدیریت منابع آبی می باشد. در مدل مورد مطالعه، نتایج تحقیق نشان داد، بین نگرش، هنجار، کنترل و قصد با تمایل به رفتار مشارکتی مدیریت منابع آبی همبستگی مثبت و معنی داری در سطح ۱ درصد وجود دارد. به عبارت دیگر می توان گفت هرچه نگرش، هنجار، کنترل و قصد بیشتر می شود، تمایل کشاورزان به رفتار مشارکتی مدیریت منابع آب نیز بیشتر می گردد.

کلمات کلیدی: تمایل به رفتار مشارکتی، تئوری رفتار برنامه ریزی شده و مدیریت منابع آب

The application of the theory of planned behavior to predict farmers' willingness to participate in water resources management

Batool Fouladi Helileh¹, Bahman Khosravi pour², Masood Yazdan penah³

1. Student of M. S. Agricultural Extension and Training, University of Agriculture and Natural Resources, Ramin Khoozestan
2. Professor of Agricultural Extension and Training Group, University of Agricultural and Natural Resources, Ramin Khoozestan
3. Associate Professor of Agricultural Extension and Training, University of Agriculture and Natural Resources, Ramin Khoozestan

Abstract

Global Water Resources Under the pressure of water scarcity and its quality, there is an ever-increasing rise in the emergence of complex social conflicts and environmental degradation. As water resources management, with regard to climate change and changing socioeconomic conditions, faces a high level of complexity, uncertainty and new challenges, these problems point to a situation where the balance between available water availability and the demand for The point of the crisis has come. As long as people have acted collectively in the management of natural resources, they have also gained more success in the operation, such cooperation in local communities in various forms, through tribal groups or tribes, traditional leadership of the ship, users Water groups, chess communities, women's self-help groups, youth clubs, water management groups in Egypt, Mesopotamia and Indonesia, but in recent decades due to lack of attention to human and social capital, They have had a devastating environment. Therefore, given that efficient participatory management requires the full participation of the government and farmers, and also considering that tendency is considered as the most important predictor of behavior, the purpose of this study is to measure the willingness of farmers to participate in the management of water resources. In order to achieve this goal, the theory of planned behavior has been used as a research framework. Content validity of the questionnaire was confirmed by the opinion of some faculty members of Ramin University. To assess its reliability, Cronbach's alpha coefficient was used, which for all scales was a reliability of 0.8 to 0.9. The statistical population of this study is the total farmers of the area covered by irrigation and drainage networks (Shabankareh, Abpakhsh and Dalki) in the city of Dashtestan from the province of Bushehr to 12800 people. The sample size was 193 according to the Cochran formula (7% confidence interval). And were selected by random sampling method. In this research, the individual variables studied included individual structures, the constructs of the theory of planned behavior (attitude, mental norms, and perceived behavior control and intention), and proportional to the number of exploiters in each section. The number of samples was randomly selected. The variable depends on the willingness of farmers to participate in the management of water resources. In the study model, the results of the research showed that there is a positive and significant correlation between attitude, norm, control and intention with the willingness to participatory behavior of water resources management at 1% level. In other words, it can be said that the more the attitude, the norm, the control and the intentions, the more willingness of farmers to participate participatory management of water resources.

Keywords: Inclination to Participation, Theory of Planned Behavior and Water Resources Management

مقدمه

آب، یک منبع محدود در اقتصاد جهانی و جمعیت در حال گسترش بوده (هارتلی، ۲۰۰۶) و جوامع در سراسر جهان، به دلیل افزایش تقاضا، خشکسالی، فرسایش و آلودگی آب‌های زیرزمینی و وابستگی به منابع عرضه با چالش‌های تامین آب روبرو می‌باشند (میلر، ۲۰۰۶). بطوریکه، کمبود این منبع مهم یکی از مشکلات زیست محیطی پیش روی بشریت در قرن ۲۱ می‌باشد (آدامز ۲۰۱۴). حدود ۹۰ درصد از مصرف جهانی آب در بخش کشاورزی و زمین‌های فاریاب صورت می‌گیرد و استفاده از آب زیرزمینی نیز سهم عمده‌ای در تولیدات کشاورزی دارد. بطوریکه در کشورهای هند، اسپانیا، آرژانتین، آمریکا، استرالیا، یونان، چین و ژاپن به ترتیب ۸۹، ۸۰، ۷۰، ۶۸، ۶۷، ۵۸، ۵۴ و ۲۳ درصد از آب زیرزمینی در بخش کشاورزی استفاده می‌شود (صالحی و همکاران، ۱۳۹۶). در ایران نیز، خشکسالی‌های مکرر موجب آسیب‌های جدی به جنگل‌ها، کشاورزی، منابع آب و بخش‌های مختلف اقتصادی گردیده است، در حالی که رشد سریع جمعیت، تغییرات آب و هوایی، شیوه‌های زراعتی کشاورزی، استفاده بیش از حد از منابع آبی، به بحران کمبود آب منجر شده است که امنیت غذایی و مواد آبی ایران را تهدید می‌کند (ساروی و همکاران، ۲۰۱۵). رودخانه‌ها به مانند آب‌های محصور شده، قربانی تحولات تهاجمی انسانها برای تقویت اقتصاد منطقه‌ای شده‌اند (مدانی، ۲۰۱۴). اما، تراژدی آب‌های ایران محدود به آبهای سطحی نیست، ایران در حال حاضر یکی از معدنیان بزرگ آبهای زیرزمینی در جهان است (دول و همکاران، ۲۰۱۴ و گلسون و همکاران، ۲۰۱۲). در حال حاضر و در شرایط فعلی از کل آب‌های قابل استحصال در سطح کشور (۸۷/۵ میلیارد متر مکعب)، رقمی بالغ بر ۸۲ میلیارد متر مکعب یعنی ۹۴ درصد به بخش کشاورزی اختصاص یافته است (مقابل و همکاران، ۱۳۹۳). بنابراین در ایران، بهره‌برداری بی‌رویه کشاورزان از منابع آب زیرزمینی، موجب تخریب این منابع و افت آبهای زیرزمینی شده است (صبحی و همکاران، ۱۳۸۶). بنابراین حل این مسائل فراتر از توانمندی‌های قانونی و معمولی مدیریتی فعلی منابع آب می‌باشد. چون نمی‌توان آن‌ها را با روش‌ها و تجزیه و تحلیل‌های علمی و فنی بررسی نمود. در خصوص مشارکت بهره‌برداران، گرچه مقدار مشارکت مردم بارها و بارها تاکید شده است، اما مشارکت عموم مردم در مدیریت آب ثابت و سخت بوده، به حدی که حتی اگر سهامداران هدف مدیریت پشتیبانی باشند، مجدداً نرخ مشارکت واقعی بسیار پایین است (برندی و همکاران، ۲۰۰۸). اما زمانی که مردم در مدیریت منابع طبیعی به شکل جمعی اقدام نموده‌اند، در عمل موفق بوده‌اند، چنین همکاری‌هایی در انجمنهای محلی به اشکال مختلف، از طریق گروه‌های قبیله و یا قوم و خویش، رهبری سنتی کشتی، کاربران آب گروه‌ها، جوامع چرا، گروه‌های خودیاری زنان، باشگاه‌های جوانان، گروه‌های مدیریت جمعی آب در مصر، بین‌النهرین و اندونزی بوده اما در دهه‌های اخیر به دلیل کم‌توجهی به سرمایه‌های انسانی و اجتماعی نتایج زیست محیطی مخربی را بدنبال داشته‌اند (پرتی و وارد، ۲۰۰۱). در همین راستا جهت رفع مشکلات فوق‌راه‌حلی که اکثر کشورها از آن استفاده کرده و می‌کنند، انتقال مدیریت آبیاری و مشارکت کشاورزان در مدیریت شبکه‌های آبیاری در واقع واگذاری حقوق و امتیازات اجتماعی به کشاورزان است، آنها با استفاده از این حقوق اجتماعی، فرصت پیدا می‌کنند با در اختیار گرفتن مدیریت سامانه‌های آبیاری به عنوان عرصه‌های بزرگ اجتماعی - اقتصادی و درگیر شدن در فعالیتهای مدیریتی - اقتصادی نظیر برنامه ریزی، تامین و تخصیص منابع مالی، جذب اعتبارات و پایش و ارزیابی و حتی ارتباطات سیاسی، بر مهارت‌ها و توانمندی‌های خود در زمینه‌های برنامه ریزی، سازماندهی، بودجه بندی و امور مالی و حسابداری بیافزایند (بانک جهانی، ۱۹۹۸). به عبارت ساده، جهت حل و فصل مشکلات و دستیابی به نتایج مثبت پایداری، نیاز است یک تغییر پارادایم از مدیریت منابع سنتی و یا عبارتی، از یک مدل مراتبی تحت کنترل دولت به سوی کسانی که با قدرت سیاسی و اعمال تصمیم‌گیری از طریق گروه‌های به هم پیوسته از بازیگران متنوع سیستم‌های آب به عنوان یک سیستم اجتماعی و زیست محیطی و مجموعه پیچیده‌ای از قوانین، حقوق و فرایندهای تصمیم‌گیری و نیازهای مربوط به توسعه و اهداف توسعه پایدار مانند: دسترسی عادلانه، اهداف بهداشتی، ارائه خدمات قابل اعتماد و فرآیندهای مشورتی عادلانه را شاهد باشیم. چراکه، همه اینها فراتر از ظرفیت دولت به تنهایی است (آگراوال، ۲۰۱۴). از سویی دیگر، بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند، علت عمده معطلات زیست محیطی، ریشه در ساختار روان‌شناختی عملکرد انسان‌ها دارد. به عبارت دیگر ریشه بسیاری از مشکلات زیست محیطی، در رفتار انسان است و می‌تواند با درک رفتار او حل گردد (صالحی و همکاران، ۱۳۹۶). لذا،

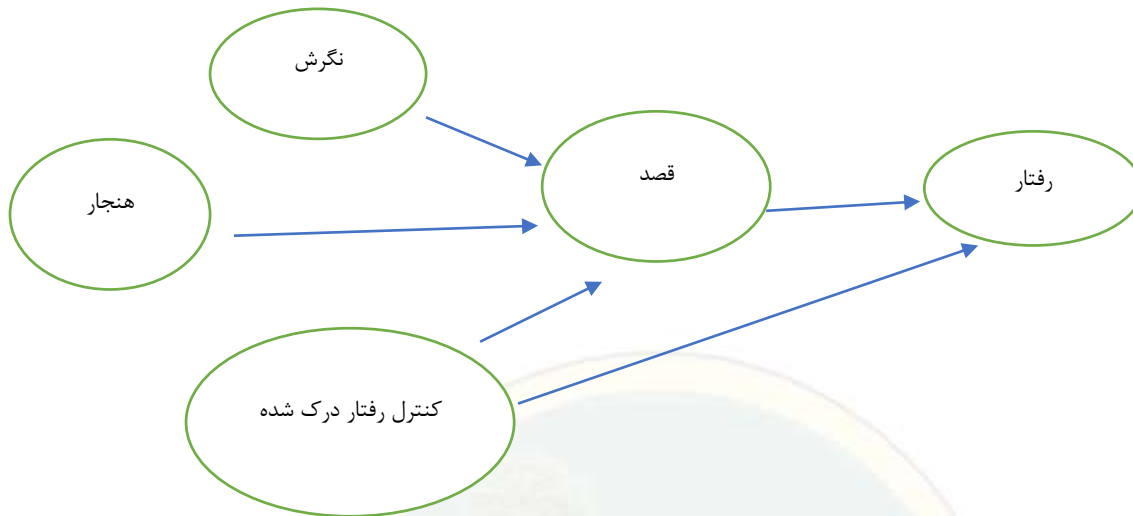
تمایل بهره برداران به مشارکت در مدیریت منابع آب از مهمترین الزامات است. چرا که مشارکت به هر صورتی که باشد ناشی از تمایلات درونی افراد بوده و چنانچه افراد دریابند که مشارکت و همکاری آنها مشکلی از مشکلات زندگی، اجتماعی و اقتصادی آنها را برطرف سازد. در مشارکت، درنگ نخواهند کرد (سالکی، ۱۳۸۹). برای ارزیابی نیت و تمایل کشاورزان از مدل‌های رفتاری می‌توان استفاده نمود. در این رابطه این تحقیق از مدل رفتار برنامه ریزی شده برای پیش بینی تمایل کشاورزان استفاده نمود. تئوری رفتار برنامه ریزی شده یک مدل روانشناختی مهم برای توضیح رفتار فرد می‌باشد (آیزن، ۱۹۸۵). نظریه رفتار برنامه ریزی شده، که توسط آیزن مطرح شده است، مبتنی بر نظریه عمل منطقی است. این نظریه وقوع یک رفتار ویژه را پیش بینی می‌کند، مشروط بر اینکه فرد قصد انجام آن را داشته باشد. براساس این تئوری، رفتار واقعی فرد، به طور مستقیم به عنوان عامل مرکزی، تحت تاثیر نیت رفتاری او و کنترل رفتاری درک شده می‌باشد و نیت نیز به نوبه خود تحت تاثیر نگرش، هنجار ذهنی و کنترل رفتار درک شده می‌باشد (آیزن، ۱۹۹۱). منظور از نگرش نسبت به رفتار، یعنی اینکه رفتار مورد نظر تا چه حد نزد فرد مطلوب، خوشایند، مفید یا لذت بخش است، که به قضاوت فرد در مورد اثرات و پیامدهای رفتار بستگی دارد (آشوغ و همکاران، ۱۳۹۲). متغیر دیگر این تئوری، هنجار ذهنی مقدار فشار اجتماعی درک شده برای انجام رفتار و به عبارتی بازتاب تاثیر و نفوذ اجتماعی بر فرد است (آیزن، ۲۰۰۲). سومین متغیر در این تئوری، کنترل رفتار درک شده، به صورت مستقیم و غیر مستقیم از طریق قصد ممکن است بر رفتار تاثیر بگذارد (آشوغ و همکاران، ۱۳۹۲).

تاکید مدل رفتار برنامه ریزی شده بر جنبه های غیر ارادی فرد می‌باشد (هانگ و چانگ، ۲۰۰۵). براین اساس، هورلیمان و همکاران (۲۰۰۹) در مطالعه خود برای دستیابی به مدلی برای درک رفتار مصرف کنندگان از منابع آب بیان می‌کنند که، مانع اصلی پیاده سازی بسیاری از راه حل های رفتاری محافظت از آب، اغلب عدم تمایل مردم برای اتخاذ تلقی می‌شود این بررسی نشان داد که اکثریت کار انجام شده در تقاطع ویژگی های شخصی و نیت های رفتاری قرار دارد. در رابطه با تحقیق در مورد پذیرش طیف گسترده ای از رفتارهای آب در سمت تقاضا، اختلاف های قابل توجهی وجود دارد. این نشان دهنده تسلط در راه حل های عرضه در تحقیقات اجتماعی است. تنها در خصوص رفتارهای حفاظتی و صرفه جویی در آب تعدادی مطالعه وجود دارد. مطالعات بر تمایلات رفتاری، تمرکز بیشتری داشته اند.

کیانو و همکاران (۲۰۰۹) با مطالعه عوامل موثر بر کشاورزان برای پیوستن به انجمن های کاربری آب در مغولستان داخلی، کمبود منابع آب، مدیریت ضعیف آب، استفاده ناکارآمد از منابع آب، عدم تعادل درآمد و هزینه های مالی. انجمن های آب مصرفی به منظور حل مشکلات تامین آب و تشویق به استفاده از آب های کارآمد مورد توجه قرار داده اند. در این مطالعه، کشاورزان از سه منطقه مجزا در مغولستان داخلی به منظور تعیین میزان درک خود از انجمن های کاربری آب و عوامل موثر بر عضویت آنها مورد بررسی قرار گرفتند. اکثریت پاسخ دهندگان فکر می‌کردند که انجمن های کاربری آب برای حفاظت از منافع کشاورزان، کمک به کاهش منابع نیروی کار و اختلافات در مورد آب، کاهش هزینه های آبیاری و افزایش بهره وری از آب مفید هستند.

در مطالعه رحیمی و همکاران متغیرهای نگرش و هنجار ذهنی تاثیر مستقیم مثبت و معنی داری روی نیت دارند، از طرفی متغیر کنترل رفتاری درک شده دارای اثر مستقیم منفی و معنی داری بر نیت می‌باشد متغیر کنترل رفتاری درک شده دارای تاثیر مستقیم منفی و معنی دار بر رفتار می‌باشند. همچنین متغیرهای کنترل رفتاری درک شده علاوه بر نگرش و هنجار ذهنی، داشتن اثر مستقیم و معنی دار بر نیت از طریق متغیر نیت تاثیر غیرمستقیم ضعیفی بر رفتار دارند. در مطالعه حاضر هویت خود به عنوان متغیر مستقلی است که نیت حفاظت از آب افراد را پیش بینی می‌نماید. این متغیر نشان می‌دهد، افرادی که احساس قویتری نسبت به خود جهت حفاظت از آب دارند در نتیجه با نیت بیشتری در رفتارهای حفاظت از آب مشارکت می‌کنند. به عبارت دیگر کشاورزانی که نقش حفاظت از آب را به عنوان جزء مهمی از هویت خود می‌دانند، انگیزه بیشتری برای مشارکت در رفتارهای حفاظتی دارند (رحیمی فیض آبادی و همکاران، ۱۳۹۵).

آرمیناژ و اوونر نشان دادند که نگرش، نرم های انتزاعی و کنترل رفتاری درک شده ۳۹ درصد واریانس قصد و کنترل رفتاری درک شده همراه با قصد، ۲۷ درصد واریانس رفتار فعالیت فیزیکی را تبیین می‌کنند (آشوغ و همکاران، ۱۳۹۲ و آرمیناژ، ۲۰۰۵). بر همین اساس، این مجموعه عوامل به شکل گیری چارچوب مفهومی پژوهش منجر شد که در نگاره ۱ ارائه گردید.

نگاره ۱- چارچوب مفهومی پژوهش

بنابراین، هدف اصلی این پژوهش پیش بینی تمایل کشاورزان به مشارکت در مدیریت منابع آبی در شهرستان دشتستان تعیین گردید و همچنین اهداف اختصاصی پژوهش بر موارد زیر قرار گرفت:

- ۱) بررسی ویژگیهای فردی و حرفه ای کشاورزان
- ۲) بررسی نگرش کشاورزان بر تمایل به مشارکت کشاورزان در مدیریت منابع آبی
- ۳) بررسی هنجارها و باورهای ذهنی کشاورزان بر تمایل به مشارکت کشاورزان در مدیریت منابع آبی
- ۴) بررسی کنترل رفتار درک شده کشاورزان بر تمایل به مشارکت کشاورزان در مدیریت منابع آبی
- ۵) بررسی قصد و نیت کشاورزان بر تمایل به مشارکت کشاورزان در مدیریت منابع آبی
- ۶) پیش بینی تمایل کشاورزان در زمینه اقدامات مشارکتی (رفتار) در مدیریت منابع آبی

مواد و روشها

از آنجایی که هدف تحقیق حاضر پیش بینی تمایل کشاورزان به مشارکت در مدیریت منابع آبی می باشد، از حیث هدف کاربردی است. از نظر نحوه گرد آوری اطلاعات تحقیق حاضر توصیفی و از نوع همبستگی و از لحاظ میزان نظارت و درجه کنترل متغیرها، غیرآزمایشی محسوب می شود. منطقه مورد مطالعه در این پژوهش، شهرستان دشتستان واقع در قسمت شرقی استان بوشهر، می باشد. جامعه آماری تحقیق حاضر عبارت است از کل کشاورزان منطقه تحت پوشش شبکه های آبیاری و زهکشی (شبانکاره، آپبخش و دالکی) در شهرستان دشتستان به تعداد ۱۲۸۰۰ نفر است، که تعداد نمونه بر اساس فرمول کوکران (دامنه اطمینان ۷ درصد) ۱۹۳ نفر برآورد شد. با توجه به این که افراد جامعه از تجانس و همگونی برخوردار نیستند (از نظر نوع منبع آبی، نوع کشت، فاصله از منبع آب و ...)، به زیر بخش ها و زیرگروه های خاصی که از تجانس درون گروهی برخوردارند تقسیم بندی شده در نتیجه از روش نمونه گیری احتمالی طبقه بندی شده استفاده شد. برای نمونه گیری ابتدا منطقه تحت پوشش شبکه های آبیاری و زهکشی دشتستان براساس سه بخش (آپبخش، دالکی و شبانکاره) به سه طبقه

تقسیم شد و با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی متناسب نمونه‌های مورد مطالعه انتخاب شدند. بدین ترتیب که متناسب با تعداد بهره برداران در هر بخش تعداد نمونه بطور تصادفی انتخاب گردید (جدول ۱).

جدول ۱) توزیع فراوانی جامعه آماری و حجم نمونه کشاورزان شهرستان دشتستان

ردیف	شبکه‌های آبیاری و زهکشی	جامعه آماری	حجم نمونه
۱	آپیشش	۴۵۰۰	۶۸
۲	دالکی	۷۵۰۰	۱۱۳
۳	شبانکاره	۸۰۰	۱۲
-	جمع کل	۱۲۸۰۰	۱۹۳

در این پژوهش تمایل کشاورزان به مشارکت در مدیریت منابع آب به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است. همچنین متغیرهای مستقل مورد بررسی شامل سازه‌های فردی (جنسیت، سن، سطح تحصیلات، حرفه اصلی، سابقه فعالیت کشاورزی)، سازه‌های روانی (نگرش، هنجارهای ذهنی، کنترل رفتار درک شده و قصد کشاورزان نسبت به تمایل کشاورزان به مشارکت در مدیریت منابع آب) می‌باشد. برای استخراج گویه‌های هر کدام از سازه‌های نظریه رفتار برنامه ریزی شده (نگرش، هنجارهای ذهنی، کنترل رفتار درک شده و قصد رفتاری) براساس دستورالعمل آیزن و همکاران از مقالات مرتبط استفاده شد. قابل درک بودن پرسشنامه برای جمعیت هدف در مطالعه پایلوت مورد بررسی قرار گرفت و موارد غیر قابل درک اصلاح شد. سوالات براساس طیف لیکرت در دامنه از ۰ (کاملاً مخالف) تا ۵ (کاملاً موافق) برای همه متغیرهای نامبرده مورد استفاده قرار گرفت. همچنین به گویه‌هایی که به صورت منفی نوشته شده بودند، نمره معکوس داده شد. برای همه متغیرهای نامبرده به منظور تایید روایی صوری، پرسشنامه توسط صاحب نظران دانشگاهی و کارشناسان مرتبط مورد بررسی قرار گرفته و پس از انجام اصلاحات لازم، روایی پرسشنامه تایید شد. پایایی داخلی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای (کرونباخ) بررسی شد (جدول ۲). همانگونه که ملاحظه می‌شود آلفای کرونباخ محاسبه شده بالاتر از ۰/۸ بوده است، که احکای از پایایی بسیار خوب پرسشنامه می‌باشد.

جدول ۲- آلفای کرونباخ متغیرها

متغیرها	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
نگرش	۲۰	۰/۸۷۰
هنجارهای انتزاعی	۹	۰/۸۳۲
کنترل رفتار درک شده	۸	۰/۸۵۱
قصد	۶	۰/۹۱۳
رفتار	۱۲	۰/۹۴۸

تجزیه و تحلیل داده‌ها به وسیله نرم افزار آماری SPSS (نسخه ۲۳) صورت گرفت و برای پیش بینی رفتار تمایل به مشارکت کشاورزان در مدیریت منابع آب از گرسینون چندمتغیره استفاده شد.

یافته ها و بحث

۱. ویژگی های فردی نمونه های مورد مطالعه

با توجه به متغیرهای جمعیت شناختی، ۹۱/۷ درصد کشاورزان، مرد می باشند. بیشترین فراوانی افراد مورد مطالعه مربوط به شرکت کنندگان در دامنه سنی بین ۵۰ تا ۵۹ سال می باشد، به طوری که ۶۳ درصد افراد مورد مطالعه را شامل می شود و کمترین فراوانی نیز مربوط به دامنه سنی ۶۰ سال به بالا تنها با ۸/۳ درصد می باشد. به لحاظ منبع درآمد اصلی، ۴۱/۵ درصد افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی دارای شغل اصلی زراعت و باغبانی (توأم) هستند و تنها ۵/۶ درصد با مشاغل دولتی و آزاد کمترین فراوانی را دارا می باشد. توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه بر اساس میزان تحصیلات نشان می دهد که بیشترین فراوانی مربوط به افراد با تحصیلات ابتدایی و راهنمایی می باشد، به طوری که ۴۵/۶ درصد افراد مورد مطالعه را شامل می شود و کمترین فراوانی نیز مربوط به افراد با تحصیلات بیسواد تنها با ۳/۱ درصد می باشد.

دو متغیر قصد و رفتار به عنوان متغیرهای درونی (درون زا) مشاهده شده و سه متغیر نگرش، هنجار و کنترل رفتار درک شده به عنوان متغیر بیرونی (برون زا) مشاهده شده، پس از انجام محاسبات مقدماتی وارد مدل شدند. دو متغیر خطای اندازه گیری که خود نوعی متغیر پنهان برون زا است نیز در مدل در نظر گرفته شد. به طوری که در (جدول ۳) ملاحظه می گردد، متغیرهای مورد مطالعه از نظر نرمال بودن دارای شرایط مناسبی بودند زیرا چولگی و کشیدگی در محدوده مناسب قرار داشتند.

جدول ۳ آمار توصیفی خلاصه شده متغیرهای مدل مورد مطالعه (n=۱۹۳)

کشیدگی	چولگی	واریانس	انحراف معیار	میانگین	حداکثر	حداقل	
-۰/۹۱	-۰/۱۲	۰/۴۶	۰/۶۷	۳/۵۳	۴/۸۹	۱/۷۹	نگرش
-۱/۰۳	-۰/۰۷	۰/۴۵	۰/۶۷	۳/۵۷	۴/۸۹	۲/۲۲	هنجار
-۰/۸۲	۰/۲۵	۰/۴۴	۰/۶۶	۳/۲۷	۴/۷۵	۱/۸۸	کنترل رفتار درک شده
۰/۰۴	-۰/۳۲	۰/۴۹	۰/۷۰	۳/۵۰	۵	۱	قصد
-۰/۳۸	-۰/۳۲	۰/۶۱	۰/۷۸	۳/۵۵	۵	۱	رفتار

منبع: یافته های پژوهش

یافته های استنباطی

یافته های حاصل از همبستگی پیرسون میان متغیرهای چارچوب مفهومی پژوهش (سازه های نظریه رفتار برنامه ریزی شده) نیز در (جدول ۴) ارائه شده است. همانگونه که یافته های حاصل از این همبستگی ها نشان می دهد، بین نگرش، هنجار، کنترل و قصد با تمایل به رفتار مشارکتی مدیریت منابع آبی، همبستگی مثبت و معنی داری در سطح ۱ درصد وجود دارد. به عبارت دیگر می توان گفت هرچه نگرش، هنجار، کنترل و قصد بیشتر می شود، تمایل کشاورزان به رفتار مشارکتی مدیریت منابع آب نیز بیشتر می گردد.

جدول ۴- ضرایب همبستگی متغیرهای مورد مطالعه با مولفه پیش بینی تمایل کشاورزان به مشارکت در مدیریت منابع آبی

نگرش	هنجار	کنترل رفتار درک شده	قصد	رفتار
۱				
نگرش	۰/۸۱۲**			
هنجار		۱		
کنترل رفتار درک شده	۰/۵۱۰**	۰/۴۹۱**	۱	
قصد	۰/۸۱۱**	۰/۷۱۴**	۰/۴۰۹**	۱
رفتار	۰/۸۴۵**	۰/۷۵۱**	۰/۵۳۶**	۰/۷۷۵**

تجزیه و تحلیل رگرسیون چندمتغیره نشان داد، نگرش و هنجارهای ذهنی، قصد تمایل به رفتار مشارکتی را پیش بینی می کنند. براساس اطلاعات بدست آمده (جدول ۵) رگرسیون عوامل موثر بر قصد، مشاهده می شود متغیر نگرش، پیش بینی ۶۵ درصد از تغییرات در متغیر قصد را برعهده دارد. همچنین متغیر هنجار، پیش بینی ۷۱ درصد از تغییرات در متغیر قصد را برعهده دارد.

جدول ۵- رگرسیون عوامل موثر بر قصد رفتار تمایل کشاورزان به مشارکت در مدیریت منابع آبی

متغیر	R	R ²	B	β	T	Sig.t	F	Sig.F
عدد ثابت	-----	-----	۰/۶۴۲	-----	۰/۵۷۳	۰/۵۶		
نگرش	۰/۸۱۰	۰/۶۵۶	۰/۲۴۹	۰/۶۸۱	۹/۳۵۶**	۰/۰۰۰	۱۸۵/۳۱۶**	۰/۰۰۰
هنجار	۰/۶۶۵	۰/۷۱۵	۰/۱۲۴	۰/۱۵۹	۲/۱۸۸**	۰/۰۳		

براساس اطلاعات (جدول ۶) رگرسیون پیش بینی رفتار تمایل کشاورزان به مشارکت در مدیریت منابع آبی، مشاهده می شود متغیر قصد، پیش بینی ۶۰ درصد از تغییرات در متغیر رفتار را برعهده دارد. همچنین متغیر کنترل رفتار درک شده، پیش بینی ۶۵ درصد از تغییرات در متغیر قصد را برعهده دارد.

جدول ۶- رگرسیون عوامل موثر بر پیش بینی رفتار تمایل کشاورزان به مشارکت در مدیریت منابع آبی

متغیر	R	R ²	B	β	T	Sig.t	F	Sig.F
عدد ثابت	-----	-----	۵/۸۵۷	-----	۲/۸۵۵	۰/۰۰۵		
قصد	۰/۷۷۴	۰/۶۰۰	۱/۱۹۰	۰/۶۶۷	۱۴/۲۶۳**	۰/۰۰۰	۱۸۰/۲۹۲**	۰/۰۰۰
کنترل	۰/۸۱۱	۰/۶۵۷	۴۱۴	۰/۲۶۳	۵/۶۲۵**	۰/۰۰۰		

نتیجه گیری و پیشنهادات

در پاسخ به سوالات تحقیق و تطبیق نتایج با چارچوب مفهومی باید عنوان داشت، با توجه به اینکه هدف این مطالعه پیش بینی تمایل کشاورزان به مشارکت در مدیریت منابع آب در چارچوب نظریه رفتار برنامه ریزی شده در کشاورزان شهرستان دشتستان بود. طبق نتایج بدست آمده، از بین سازه های نظریه رفتار برنامه ریزی شده عاملهای نگرش و هنجار، پیش بینی کننده قصد تمایل کشاورزان به مشارکت در مدیریت منابع آب بودند. هرچه نگرش نسبت به تمایل به رفتار مشارکتی مثبت تر باشد، قصد تمایل به رفتار مشارکتی بیشتر است. این نتیجه در راستای نظرات منتظر و حیدریان (۱۳۷۹)، حسینی نیا (۱۳۸۴)، قاسمی (۱۳۸۴)، خورشیدی فر (۱۳۸۴)، سریونکیوما و همکاران (۲۰۰۰) بوده که در مجموع، علاوه بر نقش محوری و تعیین کننده نگرش در ایجاد تمایل به رفتار، در این زمینه استدلال می کنند که کشاورزان با تحلیل سود و زیان خود و ارزیابی که از مسئله مشارکت کشاورزان در امور آبیاری در ذهن خود دارند، ممکن است که به مشارکت روی آورده و یا از آن احتراز جویند. با توجه به عدم همخوانی نتایج این مطالعه با اکثر مطالعات مشابه (رگرسیون عوامل موثر بر قصد) از نظر وجود ارتباط بین کنترل رفتار درک شده و قصد رفتاری، توصیه می شود مطالعات بیشتری در این زمینه انجام شود تا علت عدم ارتباط کنترل رفتار درک شده با قصد رفتاری به طور دقیق مشخص شود

همچنین در مطالعه حاضر، مشاهده گردید، عامل قصد و کنترل رفتار درک شده (رگرسیون عوامل موثر بر رفتار مشارکتی کشاورزان در مدیریت منابع آب) تاثیر بسزایی در تمایل به رفتار مشارکتی در مدیریت منابع آب دارند. آیزن و فیشبین بیان کردند که قصد، رفتار واقعی را پیش بینی می کند (آیزن، ۱۹۸۰). در مطالعات پلاتینکف هگینبام (۲۰۰۲) و تالک و همکاران (۲۰۰۸) فرایند ارزیابی تحوه کنار آمدن با رفتار به طور معناداری با قصد در ارتباط بود. در جایی که ارتباط قصد و رفتار قوی تر باشد، به طور معناداری شاهد بروز رفتارهای مورد نظر هستیم (اشوغ و همکاران، ۱۳۹۲). آیزن بیان کرد، کنترل رفتار درک شده یک عامل مهم و موثر بر انجام رفتار است. زمانی که افراد در مورد توانایی شان از انجام رفتارهای خاص مطمئن نیستند، ارزیابی کنترل رفتار درک شده می تواند به پیش بینی این رفتارها کمک کند. طبق نتایج مطالعه حاضر، الگوی مورد بررسی می تواند به عنوان یک الگوی مناسب برای پیش بینی قصد و تمایل به رفتار مشارکتی استفاده شود. مهمترین پیش بینی کننده قصد انجام رفتار تمایل به مشارکت، نگرش است، یعنی هرچه کشاورز ارزیابی مثبتتری از تمایل به مشارکت داشته باشد، میزان انجام این رفتارها بیشتر می گردد. البته لازم بذکر است که، با وجود این که اثرات مستقیم این متغیرها، برای تبیین تمایل رفتار مشارکتی کشاورزان در مدیریت منابع آب مورد تأیید قرار گرفت، ولی، ممکن است که بروز رفتار مشارکتی کشاورزان در واقعیت و عمل از این الگو تبعیت نکند و عوامل بیرونی زیادی بر روی رفتار اثر گذارند. بر این اساس پیشنهاد می شود که در پژوهش های آتی، الگوهای رفتاری دیگری برای تبیین رفتارهای مشارکتی مورد بررسی قرار گیرد، تا عوامل و سازوکارهای تبیین رفتارهای کشاورزان بهتر شناسایی شود.

همچنین با توجه به ارتباط معنی دار بین نگرش کشاورزان نسبت به رفتارهای مشارکتی و تمایل به رفتار مشارکتی پیرامون مدیریت آب، پیشنهاد می شود در بالابردن مولفه های مختلف نگرش کشاورزان اقدامات لازم صورت گیرد.

منابع مورد استفاده

- اشوغ، م.، آقاملائی، ت.، قنبرزاده، ا و تاجور، ع. ۱۳۹۲. کاربرد نظریه رفتار برنامه ریزی شده برای پیش بینی رفتارهای ایمن رانندگی در رانندگان کامیون. فصلنامه علمی - پژوهشی آموزش بهداشت و ارتقای سلامت. سال اول، شماره ۳. پاییز.
- رحیمی فیض آبادی، ف.، یزدانپناه، م.، فروزانی، م.، محمد زاده، س. و برتون، ر. ۱۳۹۵. تبیین رفتار حفاظت از آب کشاورزان با استفاده از تئوری توسعه یافته رفتار برنامه ریزی شده: مورد مطالعه شهرستان الشتر. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران. جلد ۱۲. شماره ۲.

- صالحی، س.، چیدری، م.، صدیقی، ح و بیژنی، م. ۱۳۹۶. تاثیر باورهای زیست محیطی بر رفتار پایدار کشاورزان استان فارس در بهره برداری از منابع آب زیرزمینی. فصلنامه علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران. جلد ۱۳. شماره ۱.
- صبوچی، م.، سلطانی، غ. و زیبایی، م. ۱۳۸۶. بررسی اثر تغییر قیمت آب آبیاری بر منافع خصوصی و اجتماعی با استفاده از الگوی برنامه ریزی مثبت. مجله علوم و صنایع کشاورزی ۲۱ (۱). ص. ۷۱-۵۳.
- ماقبل، روح اله.، نادری مهدی، کریم.، پاک نیا، فرهاد. و نصیری، مجید. ۱۳۹۳. بررسی سازوکارهای توسعه و تقویت تعاونی های آب بران (مطالعه موردی: حوزه رود ارس) کاربرد روش AHP. نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی. جلد ۲۸. شماره ۱. بهار ۱۳۹۳. ص ۶۳-۵۵.
- Adams, E. A. 2014. Behavioral attitudes towards water conservation and re-use among the United States Public. Resources and Environment, 4 (3), 162-167.
- Agrawal, A. and Gibson, C.C. 1999. Enchantment and Disenchantment: The role of community in natural resource conservation. World Development, 27 (4), 629-649.
- Ajzen, L. Perceived Behavioral Control, Self Efficacy, Locus of Control, and the Theory of Planned Behavior. Journal of applied social psychology. 2002;32(4):65-83
- Ajzen I. Attitudes, Personality and Behavior. Chicago, Illinois. The Dorsey Press. 1998.
- Ajzen I. The theory of planned behavior. Organizational behavior and human decision processes. 1991;50(2):179-211.
- Armitage CJ. Can the theory of planned behavior predict the maintenance of physical activity. Health Psychology. 2005;24(3).
- Bamberg, S., and Moser, C.(2007). Twenty years after Hines, Hungerford, and Tomera: A stage model of self-regulated behavioral change. Journal of Environmental Psychology, 34, 151- 159.
- Carmona, G., Varela-ortega, C. and Bromley, J. 2011. Participatory Modelling to support decision making in water management. A case study in THE MIDDLE GUADIANA BASIN, SPAIN. Paper prepared for presentation at the EAEE 2011 Congress Change and Uncertainty Challenges for Agriculture, Food and Natural Resources August 30 to September 2, 2011 ETH Zurich, Zurich, Switzerland.
- Döll P, Müller Schmied H, Schuh C, Portmann FT, Eicker A (2014) Global-scale assessment of groundwater depletion and related groundwater abstractions: combining hydrological modeling with information from well observations and GRACE satellites. Water Resour Res. doi:10.1002/2014WR015595
- Hartly, T. 2006. Public Perception and Participation in water reuse Desalination.
- Hurlimann, A., Dolncar, S. and Meyer, P. 2009. Understanding behaviour to inform water supply management in developed nations - A review of literature, conceptual model and research agenda. Journal of Environmental Management, 91(1), 47-56.
- Madani, Kaveh (2014), 'Water management in Iran: what is causing the looming crisis?', *Journal of Environmental Studies and Sciences* 4.4, p. 5
- Pretty, J. 2003. *Social capital and connectedness: Issues and implications for agriculture, rural development and natural resource management in ACP countries*. CTA Working Document No. 8032. Pp. 46.
- Qiao, G., Zhao, L. and Klein, K.K. 2009. Water user associations in Inner Mongolia: factors that influence farmers to join. *Agricultural Water Management*, 96, pp 822-830.
- Saravi, M.M., R. Shahbazi & A. Malekian, (2015), 'Drought and water scarcity in Iran: How to cope with and prepare for it?', p. 481.
- World Bank.(1998). Guidebook on participatory irrigation management. <http://.worldbank.org>.